

категорій “універсального” й “національного”, що зумовлена схильністю логоцентричного мислення до схематизації, ця новітня філологічно-культурологічна течія намагається враховувати не лише синхронні, типологічні, а й діахронні, генетичні принципи, з’ясовуючи під час вивчення процесів історичної взаємодії, трансформації і розвитку національних традицій і змінні, і стійкі, повторювані чинники збереження і збагачення культурного етногенотипу.

Концептуальний плюралізм, глибина інтерпретацій, різнобарв’я оцінок – визначальні риси, які надають сучасній гуманітаристиці привабливості, роблять її цікавою, впливовою, ефективною. Творений представниками різних вікових груп, естетичних уподобань, методологічних орієнтацій, літературознавчий собор архікафедри української словесності докладається працею свого інтелекту до розбудови національної науки в цьому напрямі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гірняк М.* Таємниця роздвоєного обличчя: Авторська свідомість в інтелектуальній прозі Віктора Петрова-Домонтовича. – Львів, 2008.
2. *Денисюк І.* Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст. – Львів, 1999.
3. *Денисюк І.* Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн. – Львів, 2005. – Т.1. – Кн. 1.
4. *Льницький М.* Ключем метафори відімкнуті уста... Поезія Ігоря Калинця. – Париж; Львів; Цвікау, 2001.
5. *Комаринець Т.* Твори / упор. О.Комаринець. – Львів, 1999.
6. *Крива Б.* Пересотворення світу: Українська поезія XVII – XVIII ст. – Львів, 1997.
7. *Легка О.* Життя – це любов (Еротичний роман у віршах Наталі Лівницької-Холодної). – Львів, 2007.
8. “Муза і меч”: національний рух у фольклорних та літературних джерелах. – Львів, 2005.
9. *Печарський А.* Поетика творчості Осипа Турянського. – Львів, 2003.
10. *Сеник А.* Роман опору. Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності. – Львів, 2002.
11. *Українська літературознавча думка в Галичині за 150 років: У 2 т.* – Львів, 2002. – Т. 1.

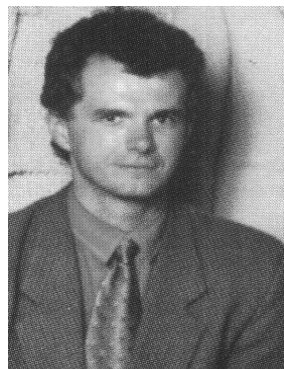
Микола Легкий, Святослав Пилипчук

З ОСТАНЬОГО ДЕСЯТИЛІТТЯ ФРАНКОЗНАВСТВА

У статті запропоновано огляд основних франкознавчих видань учених-філологів Львівського університету за останніх десять років. Його мета – засвідчити інтенсивний розвиток львівського франкознавчого осередку, прагнення науковців охопити якнайширший спектр багатогранної Франкової творчості.

Ключові слова: франкознавство, романістика, генеалогічна свідомість, літературний напрям, літературознавча школа, фольклористика, мовознавство.

Mikołaj Legkiy, Sviatoslav Pylypchuk. Ivan Franko studies at Lviv University during the last decade

This article highlights some of the principal publications in the field of Ivan Franko studies made by the philology scholars of Lviv University during the recent 10 years. The essay’s goal was to demonstrate a significant progress in the work of Lviv Centre for Franko Studies as well as the scholars’ ability to exploit manifold aspects of Ivan Franko’s multifaceted heritage.

Key words: Franko studies, novel, genealogical conscience, literary school, school in literary studies, folklore studies, linguistics.

Справжнє піднесення переживає франкознавча наука наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Безперечно, провідна роль у її розвитку належить літературознавцям Львова, зокрема вченим Львівського національного університету імені Івана Франка. Висвітлення творчої спадщини Івана Франка вирізняється тут фаховістю, свіжістю поглядів, незаангажованістю оцінок, прагненням комплексного її осягнення. Святкування 150-річчя з дня народження Каменяра та проведений у стінах Університету міжнародний науковий конгрес “Іван Франко: дух, наука, думка, воля” (на цьому науковому форумі було підбито підсумки сучасного франкознавства й накреслено перспективи подальшого його розвитку) значно пожвавили науковий інтерес до постаті українського Мойсея. Сьогодні львівські франкознавці інтенсивно працюють над виробленням нових підходів до вивчення художньої й наукової спадщини письменника, мають намір опублікувати маловідомі його праці, заборонені за радянського періоду.

Важливий і невід’ємний складник Франкової художньої творчості – романістика. Отож ґрунтовне наукове студіювання таких творів письменника, як “Петрії і Добошуки”, “Борислав сміється”, “Лель і Полель”, “Перехресні стежки”, “Не спитавши броду”, – вельми необхідний компонент комплексного вивчення його літературної спадщини. Цій темі присвячена, зокрема, монографія **Тараса Пастуха** “Романи Івана Франка” (Львів, 1998. – 135 с.). Автор докладно опрацьовує теорію роману, розглядає основні жанрові концепції, поглиблено студіює специфіку “генологічної свідомості” І.Франка. На думку дослідника, письменник значно “розширив горизонти українського роману в ідейно-тематичному плані, а у деяких випадках започаткував його нові жанрові форми” (С. 122).

У розвідці “Поетичне мислення Івана Франка (за збіркою “Semper tiro”)” (Львів, 2003. – 84 с. Передмова І. Денисюка) **Тарас Пастух** заглиблюється в суть секретів творчості поета, розглядає його поетичні маніфести, аналізує й синтезує емоційний та розумовий первні творчості, чинники свідомого й підсвідомого, що витворюють художній текст, замислюється над особливостями Франкового сонета та інвокативної лірики, над семантикою візуальних (пейзажних) і музичних образів. Увагу дослідника привертає також парадоксальність та іронія поетичної думки.

Микола Легкий у студії “Форми художнього викладу в малій прозі Івана Франка” (Львів, 1999. – 160 с.) досліджує типи нарацій у новелістиці письменника, з’ясовує семантичне наповнення основних наратологічних термінів (“автор”, “наратор”, “кут зору”, “нарація” тощо). У формально-викладовому аспекті він розглядає майже всі твори малої прози І. Франка, вивчає механізми перебігу нарацій, спостерігає за еволюцією різних форм художнього викладу, оцінюючи їх у контексті розвитку української літератури. Як доводить М.Легкий, письменник послуговувався найрізноманітнішими наративними формами. Звернувшись до усно-оповідного стилю (“Два приятелі”, “Хлопська комісія”, “До світла!” та ін.), він віддав данину традиції, але водночас, випереджаючи пошуки в європейських літературах, став новатором у техніці “поточку свідомості” (“На роботі”, “Із записок недужого”) та одностороннього діалогу (“Наша публіка”). Крім того, як зазначає Микола Легкий, який уперше розглядає Франкову прозу у структурно-нاراتивному аспекті, митець значно урізноманітнив нарацію від третьої особи, літературно-писемний нарративний тип, суттєво оновивши викладову систему української літератури.

Монографія **Володимира Микитюка** “Іван Франко та Омелян Огоновський: мовчання і діалог” (Львів, 2000. – 188 с.) об’єктивно актуалізує проблеми непрованих творчих стосунків учителя й учня – Івана Франка й Омеляна Огоновського, що тривали впродовж 1875–1894 рр. Автор слушно розглядає їх як “зіткнення двох світоглядів, двох філософських і літературознавчих доктрин, двох епох, адже Огоновський закорінений у період романтизму, більшість його художніх творів – цілком романтичні” (С. 9). Для Франка ж романтичний історизм зі староукраїнської доби, звернення до епосу Середньовіччя був уже неактуальний. У другій половині 1870-х – у 1880-і роки його художньо-естетична

концепція сформувалася під впливом позитивістської системи цінностей. Прикметні гасла позитивізму й наукового реалізму – “органічної праці”, “економічного поступу”, “праці над основами” – Франко протиставляє романтичному оспівуванню минулого, літературі, яка не має сьогодні перспективи через свою ізольованість від реалій національного життя” (С. 35), – пише дослідник, пояснюючи причини та мотиви непростих колізій у взаєминах І. Франка й О. Огоновського. Крім того, він підносить значення “Історії літератури руської”, вважаючи заслугою її автора, “окрім ролі суто піонерської як укладача першого цілісного корпусу української літератури”, ще й “використання новаторської методології у концепції її відтворення як літератури національної” (С. 33).

Теоретик і практик літератури, І. Франко не лише пропонував ефективний аналіз найпопулярніших в Європі літературних напрямів, а й водночас творчо й успішно використовував їх досягнення у власній художній творчості. Одним із таких напрямів, елементи якого реалізувалися і в теоретичних розвідках ученого, і в його творчості, був натуралізм. Вивченню специфіки сприйняття Франком цього літературного напрямку присвячена праця **Романа Голода** “Натуралізм у творчості Івана Франка: до питання про особливості творчого методу Каменяра” (Івано-Франківськ, 2000. – 105 с.). Автор наголошує: “Є всі підстави стверджувати, що поетика натуралізму – невід’ємна складова частина літературно-критичної та художньої спадщини Івана Франка” (С. 93). Він також виокремлює внутрішні та зовнішні чинники, що стимулювали письменника до вибору саме цієї доктрини. До внутрішніх, на думку Романа Голода, належить передусім “прагнення насолоджуватися процесом, а не результатом творчості”, до зовнішніх – вплив українського та європейського контексту кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Значно глибше **Роман Голод** вивчає проблему Франкової рецепції новітніх тенденцій європейської літератури в монографії “Іван Франко та літературні напрями кінця ХІХ – початку ХХ ст.” (Івано-Франківськ, 2005. – 281 с.). Окрім художньої системи натуралізму, особливу увагу дослідник приділяє романтизму, реалізму, імпресіонізму та експресіонізму, адже в багатогранній творчості І. Франка присутні елементи кожної з цих парадигм. Наголошуючи на універсальності Франкового генія, на його прагненні вивести національну літературу на якісно вищий художній рівень, інтегрувати в українське письменство найкращі літературні здобутки, Роман Голод звертає увагу на органічність письменникового експериментування, уміння оптимізувати відсоток новаторства, теоретично обґрунтувати доцільність його впровадження. Автор дослідження стверджує, що “художня спадщина Франка – своєрідне дзеркало літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХ ст.” (С. 278), а тому докладно розглядає “відображення” в ньому: “Романтизм у творчості Івана Франка”, “Іван Франко і реалістичний тип творчості”, “Іван Франко та новітні напрями літератури”.

Ростислав Чопик у студії “Ессе Номо: добра звістка від Івана Франка” (Львів, 2002. – 232 с.) прочитує художню творчість письменника (поетичну, прозову, драматичну) як єдиний текст, визначає алгоритм творчого духу автора, що матеріалізувався в різних за формою і змістом творах. Вдала структура книжки (вступ, 5 розділів, висновки та “Методологічний епілог”) дає читачеві змогу краще збагнути всі естетичні видозміни у творчості письменника, а номенологічні знахідки окреслюють іпостась Франкового творчого духу того чи того періоду (“Номо creator”, “Номо militans”, “Номо faber” тощо). Монографія привертає увагу незвичним потрактуванням художньої природи текстів, особливостями індивідуального стилю дослідника, теоретичними узагальненнями та філософським медитуванням. “Відчитати Франка адекватно можна тільки тоді, – стверджує автор, – коли дослідник зорієнтований [...] першочергово в дух, що родив мотиви, образи, знаки; а вже відтак у плоть (властиво, “готову” творчість). Від духу ішов Франко, від духу йде кожен митець, від духу – все на Землі. Іти від нього й собі – найважливіше завдання сучасної науки [...]. Збагнути Франкову Звістку – то вийти з цієї кризи, здобувши тверду опору в органічному, синтетичному, цільному трибі творення і життя” (С. 226).

Монографія **Михайла Гнатюка** “Іван Франко в літературно-естетичних концепціях його часу” (Львів, 1999. — 182 с.) висвітлює творчі стосунки І. Франка з І. Верхратським, М. Драгомановим, О. Огоновським, М. Грушевським, А. Кримським, В. Щуратом, С. Єфремовим, Б. Лепким, А. Крушельницьким, М. Євшаном та іншими вченими, його значення для суспільно-національного поступу українства.

Іван Франко, спостерігаючи стрімкий розвиток літературознавчої думки кінця ХІХ — початку ХХ ст., перебував у постійному пошуку оптимальної, максимально об’єктивної моделі дослідження літературного твору. Саме тому в монографії “Літературознавчі концепції в Україні другої половини ХІХ — початку ХХ сторіч” (Львів, 2002. — 207 с.) **Михайло Гнатюк** зосереджує увагу на поглядах ученого, що стали певною мірою визначальними для розвитку українського літературознавства. З’ясовуючи специфіку національного виміру функціонування культурно-історичної, компаративістичної, біографічної, психологічної та філологічної шкіл, автор дослідження докладно зупиняється передусім на Франковій оцінці кожної з них, витлумачує й беззаперечні, і контроверсійні міркування вченого.

Монографічне дослідження **Андрія Скоця** “Поєми Івана Франка” (Львів, 2002. — 253 с.) — результат понад сорокарічної праці автора над тим масивом Франкового доробку, що тривалий час залишався на маргінесі наукових студій. Дослідник пропонує читачеві проникливе, різновекторне (генеза, джерела, поетика, образність, змістові горизонти тощо) прочитання п’яти поем І. Франка, які відповідають найважливішим жанрово-тематичним типам: сатиричної епопеї (“Ботокуди”), соціально-побутового віршованого оповідання (“Сурка”), історико-політичної поеми (“На Святоюрській горі”) і філософського епосу (“Смерть Каїна”, “Мойсей”). Заглиблюючись у “поемарій” Франка (саме такий термін запропоновано у праці), А. Скоць майстерно, з тонким відчуттям стилю відкриває “таємниці” аналізованих текстів. Незважаючи на те, що поема “Мойсей” не раз ставала об’єктом дослідження, автор монографії не оминає її, а з’ясовує біблійну основу, шукає глибинні філософські підтексти.

Богдан Тихолоз у дослідженні “Ерос versus Танатос (філософський код “Зів’ялого листя”)” (Львів, 2004. — 88 с. Передмова Л. Сеніка) робить вдалу спробу збагнути психологію та філософію кохання і смерті, власне, “поетичну еротософію і поетичну танатософію” (С. 28), простежує діалектику художньо-філософської рефлексії в “ліричній драмі”. І доходить висновку, що абсолютизація філософії “болю існування” призводить до фатального, однак не гідного людини кінця; “Зів’яле листя”, отже, — це екзистенційний експеримент Франка, випробування й художня верифікація одного з можливих шляхів людського існування та його відхилення як такого, що веде у глухий кут (С. 71). Автор студії по-новому осмислює інтенції ліричного героя збірки, глибину його почуттів, страждань і болю.

Вивчення філософської та медитативної лірики І. Франка вимагає філігранної дослідницької техніки, уміння побачити потаємні коди поетичного тексту. Герменевтичні студії складні ще й тому, що зорієнтовані на ретельний мікроаналіз, увагу до деталі з обов’язковим одночасним стереометричним баченням твору. Майстерне володіння складним дослідницьким інструментарієм, необхідним для якісного осмислення поетичного світу І. Франка, демонструє **Богдан Тихолоз** у книжці “Психодрама Івана Франка в дзеркалі рефлексійної поезії: Студії” (Львів, 2005. — 180 с.). Автор, говорячи про мету й завдання праці, зазначає, що “це спроба поглянути на творчість одного з найбільших і водночас найменш знаних наших класиків під кутом зору колізій цілісності і роздвоєності, або, в психологічному формулюванні, особистісної ідентичності та її кризи (розщеплення), зосередившись передусім на філософській поезії як найпромовистішому художньому індикаторові світоглядних метаморфоз” (С. 150). Отже, сприймаючи поезію як “документ душевних терзань” І. Франка, дослідник пропонує оригінальну версію його внутрішньої еволюції, історію його “пошуків і борінь”.

Назва монографії **Валерія Корнійчука** “Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики” (Львів, 2004. — 488 с.) говорить сама за себе. “Поезія І. Франка, — вважає автор, — це своєрідний ліричний універсум, художня рецепція мінливого світу, “ізмарагдне” віддзеркалення особи автора, частина його серця, його живої душі і його нервів” (С. 5–6). На універсальність претендує й підхід В.Корнійчука до вивчення Франкової лірики. Він маніфестує чотири аспекти дослідження: 1) еволюційно-естетичний (спостереження над розвитком естетичної свідомості поета); 2) генологічний (аналіз жанрової системи); 3) ейдологічний (визначення основних параметрів образного світу); 4) ритміко-інтонаційний (дослідження гармонії ритму і змісту). Очевидно, дослідникові годі при цьому обійтися без структуралістської, компаративістичної, психоаналітичної, наратологічної, герменевтичної, формально-змістової та інших методик. Ключ до пізнання “секретів поетичної творчості” І. Франка вчений знаходить у царині поетики. Одразу впадає у вічі, що майже дві третини обсягу книжки становить дослідження тенденцій, закономірностей та парадоксів розвитку естетичної свідомості митця. В. Корнійчук досліджує поезію І. Франка за збірками, однак не оминає увагою й віршів, що не ввійшли до жодної поетичної книжки, у широкий контекст уводить поезію останніх років життя, яка, на його думку, “свідчила про новий злет духу письменника в царині змісту” (С. 167). Монографія відкриває перед читачем широкий інтертекстуальний обрій, основні тенденції розвитку генологічної свідомості поета; автор веде мову про двоєдину структуру образного світу, основні метаобрази якої — боротьба й любов...

Книжку “Мов органи в величному храмі...” Контексти й інтертексти Івана Франка. (Порівняльні студії)” (Львів, 2007. — 304 с.) **Валерій Корнійчук** присвятив дослідженню творчості І. Франка як “важливого інгредієнта українського та європейського полілогу” (С. 11). У першому розділі праці, що має образну назву “Між своїми”, автор пропонує порівняльний аналіз творчих парадигм І. Франка та визначних діячів української культури — М. Шашкевича, Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Щурата, М. Грушевського та Ю. Липи. Другий розділ “З чужих квітників” спроектований на пошук тих моментів, де творчість українського письменника дотична до творчості представників інших культур (О. Пушкін, Ю. Словацький, Я. Каспрович, О. Брікнер). В останньому циклі студій, об’єднаних під назвою “Semper magistri”, розглядаються наукові дискурси М. Возняка, І. Дорошенка та І. Денисюка — учених, які найбільше долучилися до остаточного утвердження франкознавства як окремої самодостатньої галузі гуманітаристики.

Донедавна, починаючи з 60-х років ХХ ст., в українському літературознавстві не було жодного (!) монографічного дослідження, яке б порушувало проблеми Франкової драматургії. Цю лакуну певною мірою заповнює монографія **Володимира Працьовитого** “Національна самобутність драматургії Івана Франка” (Львів, 2006. — 192 с.). Автор її ставить за мету “висвітлити нерозривний зв’язок драматургії Великого Каменяря зі звичаями, традиціями, ментальністю українців”, “розкрити їхню національну самобутність, визначити жанрову природу, проаналізувати способи та засоби характеротворення, висвітлити стильову манеру митця” (С. 4). На думку В.Працьовитого, драматург творив “до деякої міри ідеалізований, еталонний образ українця” (С. 5), часом “видавав бажане за дійсне, ідеалізував образи” (С. 188). Відтворюючи звичаї та традиції, говорячи про спосіб мислення, морально-етичні пріоритети, генетичні задатки, світовідчуття й ментальні орієнтири дійових осіб, І. Франко, як зазначає дослідник, виокремив у їхній природі такі прикметні особливості українського національного характеру, як щедрість, сентиментальність, шляхетність, відданість батьківським заповітам, любов та взаємоповага (С. 190), і водночас викривав такі його вади, як підступність, зазнайство, фарисейство, лицемірство, податливість та інертність (С. 189). Автор монографії наголошує на постійних художньо-стильових пошуках та експериментах письменника, полемізує з ідеологічно зумовленими оцінками драматичного доробку І. Франка.

До найпомітніших досягнень франкознавства в Україні, і у Львівському

університеті зокрема, належать дослідження **Івана Денисюка**, насамперед монографія “Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст.” (Львів, 1999. – 278 с.), що вже встигла стати хрестоматійною. Попри широку тематику дослідження, франкознавчому сегменту в ньому відведено центральне місце. Значну увагу приділяє автор монографії аналізу внеску письменника в розвиток жанру малої прози. Зауваживши, що І. Франко створив більше новел та оповідань, аніж усі українські автори до нього, І. Денисюк зазначає, що Франко мав позитивний вплив на поступ усїєї національної літератури.

2005 року побачило світ 3-томне (у 4-х книгах) зібрання наукових праць **Івана Денисюка**, другий том якого становлять франкознавчі дослідження (Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн. – Львів, 2005. – Т. 2: Франкознавчі дослідження. – 528 с. Відповідальний редактор та автор передмови Т. Пастух). До тому ввійшли праці, що давно стали класикою українського франкознавства: “Про два типи новели у творчості Івана Франка”, “Способи оповіді в малій прозі Івана Франка”, “Суспільно-політична студія”, або “живопись дна”, “Про родово-видові особливості “Сойчиного крила” та ін., а також новіші студії, що розкривають секрети Франкової майстерності на прикладах новел “Неначе сон” та “Дріада”, романів “Не спитавши броду” й “Перехресні стежки” тощо. Том охоплює франкознавчі публікації вченого від 60-х років минулого століття, окремі праці тут надруковано вперше (“Літературна готика і Франкова проза”). Порушуючи жанрово-видові проблеми Франкової творчості, І. Денисюк, по-перше, створює власну генологічну концепцію. Вона ґрунтується на розумінні історичності категорії жанру як відкритої системи, здатної до найрізноманітніших перетворень, до абсорбування елементів інших систем (до того ж не лише літературних). По-друге, учений розробив поетику жанру – універсальне, у його розумінні, поняття, адже воно містить у собі й майстерність письменника, і певні властивості літературних явищ, і їх генезу, і літературознавчу дисципліну, й інструментарій (метод) аналізу художнього тексту.

Досліджуючи творчість І. Франка, І. Денисюк намагається досягнути таємниці творчої лабораторії письменника, якнайповніше збагнути теоретичний вимір розвідок Франка-ученого, заповнити прогалини в науковій біографії Каменяра тощо. Крізь призму Франкової творчості автор видання розглядає концепцію національної літератури, наголошує на значному впливі письменника на її становлення та подальший розвиток. Водночас І. Денисюк висвітлює світоглядні переконання І. Франка, говорить про його далекоглядність, політичну обізнаність, уміння знаходити правильні орієнтири у складні для нації історичні моменти. Дослідник пропонує новий, свіжий погляд на Франкову творчість, торкається різнопланових питань – від з’ясування жанрової специфіки твору до скрупульозного вивчення художньо-виражальних засобів окремого тексту.

Дослідження літературознавця і критика **Тараса Салиги** “Франко – Каменяра” (Ужгород, 2007. – 128 с.), за свідченням самого автора, – це відповідь на виклики часу. У гострополемічній формі Т. Салига виступає проти почасти надуманих принижень І. Франка, проти деформованого, зумовленого погонею за сенсаціями потрактування його творчості. Власне, до книжки ввійшли чотири статті (“Ні, я не кинув каменярський молот”, “Перегуки в часі”, “Франко і ми”, “Semper tiro у Франковій академії наук”), які нещодавно були опубліковані в періодиці. Глибинним аналітизмом вирізняється розвідка, присвячена пошукові контактів, співзвучностей, “своєрідних ідейних продовжень між художніми та публіцистичними колізіями Івана Франка та Євгена Маланюка”. Як стверджує Т. Салига, універсальний інтелектуалізм І. Франка мав особливий вплив на формування Є. Маланюка як неординарної особистості.

Замість післямови до книжки автор пропонує уривок із праці Івана Труша “Іван Франко і наша суспільність”, яка, попри те, що була опублікована ще далекого 1912 року в газеті “Діло”, і досі не втратила актуальності.

Вагомим здобутком франкознавчої науки став збірник **“Іван Франко. “Зів’яле листя”: тексти, матеріали, дослідження”** (Львів, 2007. – 425 с. Упорядник П. Салевич). Це своєрідний науковий компендіум, що об’єднав праці таких різних

за методологічними підходами дослідників, як В. Щурат й А. Крушельницький, С. Єфремов і Г. Костельник, П. Филипівич і Ф. Колесса, Я. Ярема й М. Возняк, С. Гординський, Б. Кравців і Л. Луців, С. Шаховський, Д. Павличко і Л. Сенік, І. Денисюк, В. Корнійчук і М. Мороз, Т. Гундорова, М. Кодак, М. Ільницький, М. Наєнко, Т. Пастух, П. Салевич, З. Терлак та ін. Зібрані під однією обкладинкою літературознавчі, мовознавчі та фольклористичні праці дають читачеві змогу осмислити й синтезувати найрізноманітніші критичні оцінки Франкової збірки (її теж уміщено у виданні), досягнути їхню контроверсійність, збагнути глибину поетового слова, яка й відкриває простір для множинності інтерпретацій.

Попри те, що збірка “Зів’яле листя” викликала й викликає значний інтерес критиків, усе ж в українському літературознавстві досі не було про неї окремого монографічного дослідження. Своєрідною спробою заповнити цю прогалину стала праця **Любомира Сеника** “Студії ліричної драми Івана Франка “Зів’яле листя” (Львів, 2007. — 167 с.). Львівський дослідник розкриває багатовимірність Франкової поетичної збірки, наголошує на її витонченому естетизмі, глибокому психологізмі, окремо зупиняється на висвітленні складних філософських проблем.

Проблема “Франко й апокрифи” ще донедавна залишалася “білою плямою” у франкознавстві. Перевидання Франкового п’ятитомного корпусу “**Апокрифи і легенди з українських рукописів**” (Львів, 2006) стало першим і вагомим кроком до осягнення ще одного каменярьського подвигу І. Франка, його незбагненної досяжності працею, його бажання охопити якнайширші горизонти людської мислі.

У розлогій вступній статті з промовистою назвою “Найвизначніша того роду поява в слов’янській науці” упорядник перевидання **Ярослава Мельник** фахово, з глибоким знанням справи спростовує необґрунтовані міркування про те, що “апокрифи з’їли Франка”. Навпаки, як доводить дослідниця, саме вони часто служили джерелом важливої наукової інформації для вченого, особливо під час аналізу етапів становлення й розвитку української літератури, живили його художні твори.

Публікація Франком фундаментального корпусу “Апокрифів...” стала подією в науковому світі. Оцінка критиків не забарилася, на сторінках поважних друкованих органів з’явилося чимало схвальних відгуків. У виданні “Апокрифи і легенди з українських рукописів” у дзеркалі критики” (Львів, 2001. — 118 с.) **Ярослава Мельник** окреслила коротку історію розвитку апокрифології. Увагу дослідниці привернуло також питання наукової рецепції цього пласту словесності. До видання увійшло 19 критичних відгуків на Франків п’ятитомник (зокрема й авторецензія), до кожного з них додано ґрунтовні коментарі.

Своєрідним підсумком тривалої праці Я. Мельник над вивченням апокрифів стала монографія “Іван Франко і biblia apocrypha” (Львів, 2006. — 512 с.), присвячена доробку Франка-апокрифолога. Дослідниця висвітлює процес входження апокрифів в український духовний простір, окреслює національну рецептивну модель “таємних творів”. Шляхом вдумливого прочитання Франкового художнього тексту (поетичного, прозового) вона виявляє закладені в ньому апокрифічні коди, під новим кутом зору висвітлює проблему генези цього тексту.

Окрім осягнення складних матеріял апокрифології, **Ярослава Мельник** працює над створенням наукової біографії І. Франка. Монографічне дослідження “І остатня часть дороги... Іван Франко: 1908 — 1916” (Дрогобич, 2006. — 438 с.) засвідчує чудове знання авторкою матеріялу, об’єктивність в оперуванні фактами, увагу до деталей. Без жодних викривлень і прогалин Я. Мельник подає хронологію життя і творчості письменника останніх десяти літ. Висвітлюючи “остатню часть дороги” І. Франка, трагедію нескореного духу, вона малює духовний портрет українського Мойсея в найскладніший період його життєвої мандрівки.

Над проблемою висвітлення наукової біографії письменника працюють і співавтори серії “Іван Франко” **Роман Горак** та **Ярослав Гнатів**. У “Передньому слові” до першої книжки вони зазначають, що мають на меті створити “документально достовірну біографію” Франка — письменника, митця, громадянина. Нині маємо вже вісім книжок цієї серії:

“Рід Якова” (Львів, 2000. — 232 с.) — про родовід І. Франка по батьківській і материнській лінії, а також про найперші роки життя. У книжці наведено цікаві подробиці про появу в Нагуєвичах Якова Франка, про церкву цього села, кузню Франкового батька, його перше та друге одруження.

“Цілком нормальна школа” (Львів, 2001. — 204 с.) висвітлює період навчання майбутнього письменника в початковій школі села Ясениця Сільна та в Дрогобицькій нормальній школі отців василіан.

У книжці під назвою “Гімназія” (Львів, 2002. — 360 с.) висвітлюється період навчання І. Франка в Дрогобицькій гімназії (1867 — 1875). Чимало місця відведено історії створення цього навчального закладу; ідеться і про долі учнів та наставників.

“Університет” (Львів, 2004. — 472 с.) — про наступне п’ятиліття Франкового життя (1875 — 1880), зокрема про навчання у Львівському університеті, про наукове й літературне оточення; про боротьбу за український національний характер університету. Висвітлюються також стосунки І. Франка з Ольгою Рошкевич, обставини першого арешту.

У книжці “Не пора!” (Львів, 2005. — 426 с.) охоплено 1880 — 1885 роки Франкового життя. Є тут і сторінки інтимної біографії (зокрема, ідеться про взаємини з Юзефою Дзвонковською) і розповіді про арешти, висвітлюється також питання про Франкове захоплення соціалістичною доктриною.

“В поті чола” (Львів, 2005. — 532 с.) — це розповідь про 1885 — 1894 роки, роки плідної творчої праці Франка, наслідком якої стали поетична збірка “З вершин і низин”, книжка оповідань “В поті чола”, повість “Для домашнього огнища”, роман “Основи суспільності”, драма “Украдене щастя”... А ще — захист докторської дисертації у Відні. Тоді ж Франко почав працювати “в наймах у сусідів”, тобто в редакції “Кур’єра Львівського”. Серед важливих подій особистого життя — одруження з Ольгою Хоружинською.

У книжці “Протистояння” (Львів, 2006. — 584 с.) ідеться про 1894 — 1900 роки, зокрема про непрості стосунки І. Франка з М. Драгомановим, дискусії “між своїми” з Лесею Українкою та Оленою Пчілкою, про полеміку з В. Щуратом, викликану появою ліричної драми “Зів’яле листя”, про пройняті драматизмом колізії, пов’язані з публікацією збірки “*Obrazki galicyjskie*” та статті “Поет зради”, а також про невдалі спроби стати послом Віденського парламенту та про габілітацію на кафедрі української словесності. Для Франка то був складний і драматичний період життя, справді сповнений протистоянь — із польською й українською громадськістю, з творчою інтелігенцією, з самим собою...

Книжка “Роки страждань” (Львів, 2007. — 546 с.) охоплює 1900—1906 роки життя І. Франка. У ній ідеться про його стосунки з митрополитом Андреем Шептицьким, про ті труднощі, з якими зіткнувся письменник при спорудженні власного будинку, про його прозову збірку “Місія. Чума. Казки і сатири”, поетичну книжку “*Semper tiro*”, поему “Мойсей”.

Нині готується до друку ще одна книжка з цієї серії — “Катастрофа”.

Роман Горак та Ярослав Гнатів, працюючи над серією, послуговуються невідомими досі документами, що дають змогу по-новому висвітлити окремі факти Франкової біографії, певні явища культурного й суспільного життя того часу.

Серія містить багато матеріалу для з’ясування генези окремих Франкових творів. Скажімо, досить широко висвітлюються суспільно-політичні й суто особистісні мотиви написання поезії “Не пора!”, що стала одним із патріотичних гімнів (кн. 5). Фактографічний матеріал нерідко ілюструється Франковими художніми текстами, що ліризують викладений матеріал.

Студія **Лариси Бондар** “Три любовні історії Івана Франка” (Дрогобич, 2007. — 88 с.) з переднім словом Я. Мельник і післямовою М. Ільницького значно розширює горизонти досліджень інтимних сторінок життя поета. Піднімаючи завісу над малознаними колізіями Франкових стосунків з Ольгою Білинською (“Друга наречена”), авторка прагне розгадати також таємницю образу загадкової француженки з циклу “Спомини” (“Французька помана”), реконструює силует

жінки у збірці “Із днів журби” — Ольги Рошкевич (“Перша і остання любов”). Невеликий за обсягом триптих дослідниці додає не одну “картку” до психобіографії Івана Франка. “Кохання, розлука, страждання, провина, таємниця — ось ті п’ять мотивів, що з них виникає мелодія Франкової пристрасті до прекрасної незнайомки” (Ольги Рошкевич) (С. 66), — так тонко і влучно Л. Бондар характеризує душевні порухи поета, унаслідок яких народжувалися ті чи ті інтимні твори.

Ще один важливий аспект діяльності франкознавців — перевидання класики франкознавчої науки. Зокрема, завдяки зусиллям наукового працівника Інституту франкознавства Наталії Ощипок доступною для ширшого кола дослідників Франкової творчості стала книжка **Михайла Мочульського** “Іван Франко. Студії та спогади”, яка вдруге побачила світ у видавничому центрі ЛНУ ім. Івана Франка (2005. — 140 с. “Франкознавчі студії”. Вип. 3). До неї ввійшли мемуарно-біографічне дослідження “З останніх десятиліть життя Івана Франка (1896—1916)” та інтерпретаційні студії “Одно видіння Івана Франка” (ідеться про мотив поезії “Над великою рікою” та епізод із “Перехресних стежок”) і “Semper tiro”.

Більшість шевченкознавчих праць І. Франка зібрані під однією обкладинкою: “Іван Франко. Шевченкознавчі студії” (Львів: Світ, 2005. — 472 с. Упорядник та автор передмови М. Гнатюк). Прикметно, що тут розміщені не лише відомі праці, опубліковані в 50-томуому Зібранні творів І. Франка (такі як “Темне царство”, “Наймичка” Тараса Шевченка”, “Шевченко і критики”), а й призабуті, проскрибовані студії (“Причинки до оцінення поезій Тараса Шевченка”, “Тарас Шевченко” [Доповідь, виголошена в Товаристві “Biblioteka polska”], “Передне слово [до видання: Драгоманов М.Шевченко, українофіли і соціалізм. — Львів, 1906]” та ін.

Праці багатьох львівських учених (Я. Закревська, Т. Панько, О. Сербенська та ін.) створили широкий плацдарм для якісного осмислення мовної специфіки творів І. Франка. Своєрідним підсумком цілеспрямованої діяльності мовознавців Львівського університету стало видання монографії **Івана Ціхоцького** “Мова прози Івана Франка (стилістичні новації)” (Львів, 2006. — 280 с.). Автор пропонує ґрунтовний аналіз мовної еволюції І. Франка — від “язичія” до “літературної мови”, дає фахову оцінку Франкових мовно-стилістичних експериментів. За його словами, письменник тонко відчував найпотаємніші “зудари” слова, творив величний гармонійний мовопростір. Ретельне текстологічне дослідження І. Ціхоцького демонструє, як віртуозно І. Франко використовує весь потенціал мови, успішно вибудовує мовну тактику.

З-посеред мовознавчих досліджень заслуговує на увагу праця **Олександри Сербенської** “Мовний світ Івана Франка: Статті, роздуми, матеріали” (Львів, 2006. — 372 с.). Лінгвістичні погляди вченого авторка розглядає в соціо-, психолінгвістичному та загальнокультурологічному аспектах, спираючись на його знані й маловідомі праці (“Двоязичність і дволичність”, “Сухий пен”ь”, “Бледнов” та ін.). “У Франка, — зазначає досліднича, — домінує кілька важливих тем — живе слово як самохарактеристика особистості, важлива ознака індивідуальності; закони творення усних текстів для різних ситуацій; жанрово-стильові різновиди усного публічного мовлення тощо. Франко акцентує на ролі живого слова в бутті нації, його “входження” в усі сфери суспільного життя, його функції впливати на свідомість, вміння засобами живого слова служити інтересам рідного народу. І це не лише теоретичні міркування, а й великої сили практика” (С. 63). Як наголошує О. Сербенська, Франко був першим в українській культурі вченим-енциклопедистом, який визначив стратегію розвитку рідної мови в умовах бездержавності, водночас охопивши й важливі питання загального мовознавства.

До 150-літнього ювілею І. Франка вийшла книжка **“Франкіана Василя Сімовича”** (упорядкування, передмова та примітки Марії Білоус та Зеновія Терлака. — Львів, 2005. — 234 с.). У ній презентовано франкознавчий доробок відомого українського мовознавця та літературознавця, видавця, мовного редактора прозових та поетичних творів І.Франка. Окрім статей В. Сімовича, що стосуються науково-критичного осмислення видатних Франкових творів (“Захар Беркут”,

“Перехресні стежки”, “Основи суспільності”, “Лис Микита”), у книжці вміщено розлогий біографічний нарис “Іван Франко. Його життя та діяльність”.

Колективний авторський проект кафедр української мови та загального мовознавства Львівського університету **“Стежками Франкового тексту (комунікативні, стилістичні та лексичні виміри роману “Перехресні стежки”)**” (Львів, 2007. — 376 с.) — це спроба наукової інтерпретації комунікативної та лексико-стилістичної парадигми Франкового роману “Перехресні стежки”, що став останнім великим твором письменника. У контексті Франкової творчості повість “Перехресні стежки” — явище новаторське, оскільки виразно ілюструє поступовий перехід автора від зовнішньої панорамності зображення до посиленого психологізму: громадські мотиви поєднуються з внутрішнім ліризмом, публіцистична прямолінійність переростає у філософську багатовимірність. І сюжетну, і психологічну, і мовно-викладову парадигму роману легко вписати в життєві виміри, усі вони сугестивовані (за Франковою ж термінологією) самим життям. Екстра- та інтралінгвістичні фактори текстотворення, власне, і стають об’єктом вивчення у згаданій монографії. Різновекторність наукових зацікавлень її авторів (теорія комунікації (“Комунікативні перемоги і поразки Євгенія Рафаловича: комплексний аналіз комунікативних ситуацій” — Флорій Бацевич), психолінгвістичні асоціації (“Символізація мовних засобів” — Лідія Сваричевська), когнітивістика (“Емотивний простір художнього тексту” — Любов Процак), лінгвостилістика (“Конвертація освічених людей”: художня модель інтелігентного мовлення” — Іван Ціхоцький), статистична лексикографія (“Частотний словник роману “Перехресні стежки” — Соломія Бук, Андрій Ровенчак) уповні компенсуються спільним функціональним радикалом досліджень.

В огромі наукового доробку Івана Франка вагоме місце належить фольклористичним працям. Евристичний потенціал студій ученого про усну народну словесність вкрай важливий, тому інтенсифікація цього вектора досліджень у сучасному франкознавстві видається логічною та органічною. Розробляючи загальну проблему “Франко-фольклорист”, учені Львівського університету працюють досить плідно. Зокрема, 1999 року вийшла друком монографія **Ярослава Гарасима** “Культурно-історична школа в українській фольклористиці” (Львів, 1999. — 143 с.), в якій чи не найбільший розділ присвячено докладному аналізу фольклористичних концепцій І. Франка. Особливо докладно Я. Гарасим зупиняється на “Студіях над українськими народними піснями”, адже в цій найбільшій теоретичній праці “з поля фольклористики” І. Франко систематично застосовує постулати культурно-історичної школи, помножуючи її власними методологічними знахідками. Оскільки аналітичні висловлювання І. Франка про здобутки і прорахунки популярних на той час в Європі фольклористичних шкіл і дотопер викликають значний інтерес, то автор монографії досить уважно розглядає їх у контексті методологічної еволюції вченого.

Вельми актуальним було перевидання у 2006-2007 роках за науковою редакцією Святослава Пилипчука і з його ж вступним словом фундаментального тритомного корпусу **“Галицько-руські народні приповідки”** (Львів, 1901–1910). У цій ґрунтовній праці І. Франко не лише подав величезний пласт українського приказково-прислівного матеріалу, а й ретельно опрацював та систематизував його.

Монографічна праця **Святослава Пилипчука** “Галицько-руські народні приповідки”: пареміологічно-пареміографічна концепція Івана Франка” (Львів, 2008. — 220 с.) органічно вписується в систему сучасних фольклористичних і франкознавчих досліджень. Застосовуючи комплексну методологію, що базується на використанні структурно-семантичного, культурно-історичного, генетичного, порівняльного, естетичного методів і прийомів жанрового аналізу та типологічних зіставлень, автор, повноцінно простудіювавши доробок І. Франка, аргументовано довів, що збірник галицьких приповідок, укладений на кшталт аналогічних європейських видань К. Вандера, С. Адальберга та ін., належить до визначних пам’яток фольклористичної науки і за обсягом залученого матеріалу, і за характером його наукової інтерпретації. Диференціюючи за ступенем важливості ті проблеми, що їх виокремив І. Франко, С. Пилипчук узагальнює,

по-новому інтерпретує їх, уписує в контекст сучасних пареміологічних студій.

2006 року побачила світ книжка **“Іван Франко нам далекий і близький (сторінки серболужицької Франкіани)”**. Упорядники видання Володимир Моторний та Оксана Лазор у ґрунтовній передмові виклали історію рецепції Франкової спадщини в Сербській Лужині. Книжка містить найповніше зібрання маловідомих студій та відгуків лужицьких учених про І. Франка, предметно засвідчуючи неабиякий резонанс його наукової та художньої творчості передусім у слов'янському світі.

Назар Федорак

МИХАЙЛО ВОЗНЯК – ДОСЛІДНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТОПИСНОЇ ТРАДИЦІЇ

Пам'ятки українського літописання завжди перебували у сфері професійних літературознавчих зацікавлень Михайла Возняка. Саме він чи не перший з учених наполягав на “українській літописній традиції” як на важливому понятті в термінологічній системі нашого літературознавства. Також виступав він проти надмірних пошуків впливів на виникнення та розвиток літописного жанру в Україні, раз у раз наголошуючи на органічності, питомій українськості й форми, і змісту наших літописів, починаючи від XI століття.

Ключові слова: літописна традиція, літописний твір, еволюція жанру, національна традиція, форма, зміст, компіляція, авторство.

Nazar Fedorak. Mykhaylo Voznyak as a researcher of ukrainian chronicle tradition

Mykhaylo Voznyak never always been sfererested sn Ukrainian chronicle. He was a first scientist, who insists on the “Ukrainian chronicle tradition” as an important concept in the terminological system of the Ukrainian history and criticism of literature. Mykhaylo Voznyak also was an opponent of the excessive search of influences upon the conception and development of the chronicle genre in Ukraine. He constantly accented a form and contents of chronicles since the eleventh century were the organic Ukrainian.

Key words: chronicle tradition, chronicle work, genre evolution, national tradition, form, contents, compilation, authorship.

Пам'ятки літописання як невід'ємний складник нашого давнього письменства неодноразово ставали предметом досліджень академіка Михайла Возняка. Уже систематичний виклад матеріалу про літописи в його “Історії української літератури” (Львів, 1920-1924) — хронологічно четвертій у нашому літературознавстві спробі цілісного огляду історії української літератури після М.Максимовича, О.Огоновського та І.Франка — засвідчив, що вчений майстерно володіє історичним, фактографічним, а також бібліографічним і текстологічним інструментарієм у цій специфічній царині літературознавства. І вже в цій тритомній праці помітне трактування позірно розрізненого корпусу літописних текстів як явища особливого, як феномену української історіографії та історіософії з постійним зануренням у сферу красного письменства. Ці об'єднавчі чинники дали змогу майбутньому академікові розглядати всі літописні пам'ятки в єдиному контексті — української літописної традиції, світоглядні та ідеологічні принципи якої незмінні, попри багатсотлітню еволюцію самого жанру. М.Возняк чи не перший з учених наполягав на “українській літописній традиції” як на важливому понятті в термінологічній системі нашого літературознавства. Крім того, його перу належить низка наукових статей, розвідок і публікацій, щільно пов'язаних із тими чи тими проблемами українського літописання, а також добір літописних фрагментів для хрестоматії “Старе українське письменство. Вибір для середніх